

DEBATT

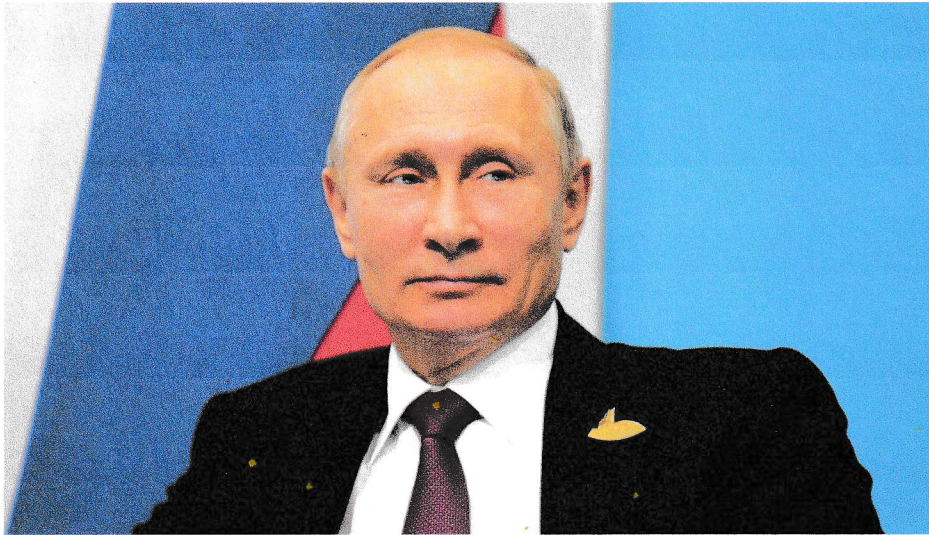

Foto: Kremlin.ru (CC BY 4.0)

Vår tids Hitler – med en særegen russisk ideologisk ballast

Charles Clovers bok *Black Wind, White Snow* er den ultimate veiviser til tankegodset og virkelighetsforståelsen som ligger til grunn for Putins utenrikspolitiske modus operandi.

Odd Gunnar Skagestad

PUBLISERT Fredag 18. mars 2022 - 15:52

Min kollega Jon Ramberg omtaler i Aftenposten 14. mars (s. 25) Vladimir Putin som «vår tids Hitler». Det er en treffende beskrivelse. Gjennom sin retorikk og sine gjerninger har Putin – fra og med Tsjetsjenia-krigen i 1999 til og med angrepskrigen mot Ukraina – fulgt nazidiktatorens mønster. Et mønster som burde ha vært gjenkjennelig om våre blikk ikke hadde vært sløret av historieløshet og ønsketenkning.

Vår søken etter å forstå Putins Russland har gjennom de siste to tiår vært gjenstand for en omfattende litteratur. Temaet har vært forfulgt under forskjellige synsvinkler.

Mitt eget møte med Vladimir Vladimirovitsj Putin er beskrevet og analysert i boken *Fra Lenin til Putin* (2017). Ønsker man å få rede på hvordan Putin og hans KGB-kumpaner i 1990-91 plyndret Russlands nasjonalformue og økonomiske ressurser for deretter å legge skylden på de såkalte «oligarkene», er Karen Dawishas bok *Putin's Kleptocracy: Who Owns Russia?* (2014) en utmerket guide. Skulle du i stedet være mer interessert i

det tankegodset og den virkelighetsforståelsen som ligger til grunn for Russlands og dets presidents angstbiterske utenrikspolitiske *modus operandi*, er Charles Clovers *Black Wind, White Snow* (2017) fortsatt den ultimate veiviser.

Bok

Black Wind, White Snow: The Start of Russia's New Nationalism

Charles Clover

Vladimir Putin er ingen stor eller nyskapende filosof. Men han har en ideologisk bagasje, en åndelig ballast og verdimeslige ankerfester som han åpenbart har et i høy grad bevisst forhold til. Dette er et forhold som går hånd i hånd med en selektiv virkelighetsforståelse og en eklektisk, for ikke å si postfaktuell, tilnærming til hvordan disse verdier kan eller bør utmyntes i praktisk politikk. Putin er en pragmatisk maktpolitiker, ingen ideolog. Men han holder seg med en *statsideologi*, som dels gradvis, dels trinnvis har utviklet seg til hva den er i dag. *Hva* dette innebærer, og *hvordan* dette har skjedd, er hva Clovers bok handler om.

Putins uttalelse i 2005 om at «Sovjetunionens sammenbrudd var det 20. århundres største geopolitiske katastrofe» har vært sitert til det kjedsommelige. I dette lå det neppe noen gjennomtenkt kvalitetsvurdering av det sovjetiske samfunnssystem, men snarere et uttrykk for sorg og beklagelse over Russlands tapte maktstilling, anseelse og respekt på den internasjonale arena. Hans bruk av uttrykket *geopolitisk* er likevel signifikant.

Ideologisk inspirasjon for sin *utenrikspolitikk* har Putin funnet i ulike versjoner av *geopolitisk* tenkning. Dette er et tankesett som etter hvert har kommet til å gå inn i rekken av «tradisjonelle verdier» i det moderne Russland. Blant vår tids vestlige kommentariat og i moderne journalistisk terminologi brukes ordene «geopolitikk» og «geopolitisk» slapt og tanketomt som ensbetydende med utenrikspolitikk i litt større målestokk, eller «storpolitikk» – bare en litt mer jålete måte å uttrykke seg på. Dette er kunnskapsløst, og utgjør en hindring for forståelsen av det verdi- og ideologisettet som inngår i begrunnelsen for Putin-regimets utenrikspolitiske disposisjoner. I russisk dannelsesstradisjon – slik den utviklet seg i tsartiden, slik den overlevde i beste velgående i sovjetepoken og slik den fortsatt er levende i dagens Russland – har det alltid vært lagt vekt på stringens i språks- og begrepsbruk. Det norske munnhullet «Er'e så nøye 'a?» finner liten klangbunn i det russiske begrepsunivers. I klassisk statsvitenskapelig begrepsbruk er geopolitikk betegnelsen på en kvasivitenskapelig ideologi som ble utviklet på slutten av 1800-tallet og tidlig 1900-tall med det formål å legitimere en stats territoriale utvidelser på andre staters bekostning – basert på nullsumtenkning og ut ifra den tankegang at makt = rett.

Selve uttrykket «geopolitikk» ble lansert i 1902 av den svenske statsviteren Rudolf Kjellén. Andre bidragsytere til denne tankeretningen omfatter den amerikanske admiral og historiker Alfred Thayer Mahan, den engelske geografen Halford Mackinder og den tyske general og filosof Karl Haushofer (sistnevnte var ideologen bak Hitler-regimets «Lebensraum»-konsept). Felles for disse, og sentralt i dette tenkesettet, er forestillingen om staten som en levende organisme hvis livs- og vekstvilkår er deterministisk bestemt av geografiske faktorer og forutsetninger. For det britiske imperium gjaldt det derfor å beherske verdenshavene, for det russiske imperium å beherske den eurasiske landmasse. Dette var forestillinger som lenge hadde vært kjent i Russland, men som fikk en renessanse og direkte innpass i offisiell statsdoktrine etter at Aleksandr Dugin i 1997 engasjerte seg som Russlands ledende geopolitiske tenker med sin bok *The Foundations of Geopolitics*.

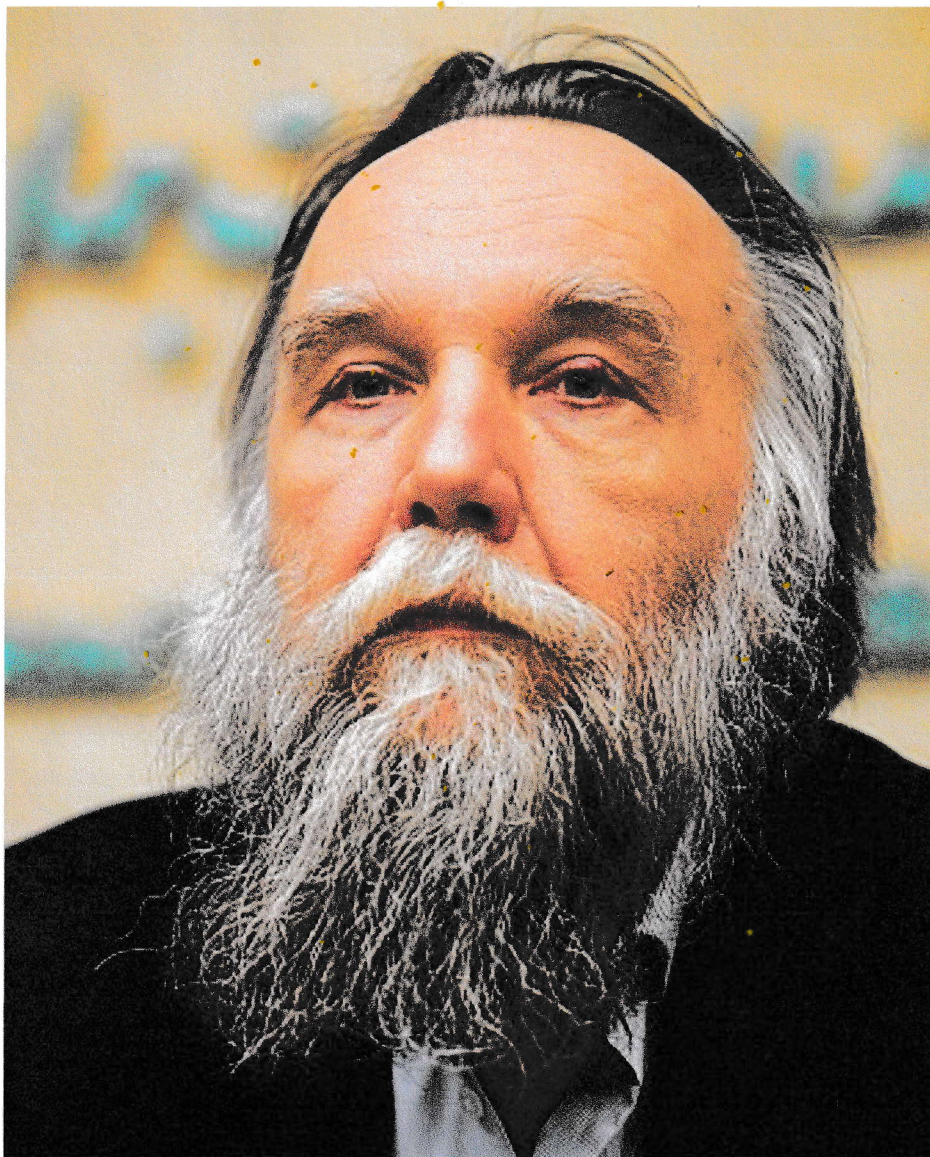

Foto: Fars Media Corporation / Wikimedia Commons (CC BY 4.0)

Charles Clover vier i sin bok stor plass til å følge Dugins mangefasetterte karriere – fra intellektuell *enfant terrible* på 1980-tallet, som stifteren av det nærmest farsepregede Nasjonal-Bolsjevikiske Parti på 1990-tallet og til å vinne et stadig sterkere gehør hos landets maktelite etter århundreskiftet. I dagens Russland er det nyfascisten Dugin – mannen som ble betegnet som

«hjernen» bak Putins anneksjon av Krim – som er den fremste formidler av geopolitisk tankegods. Hans budskap kan oppsummeres som følger: Russlands hovedfiende er demokratisk liberalisme, og landets geopolitiske fremtid ligger sammen med Asia – ikke med det dekadente og moralsk fordervede Vesten.

Samtidig viser Clover hvordan både Dugin og Putin er sterkt påvirket av historikeren og filosofen Lev Gumiljov (1912-92) og dennes forestillingsverden hvor begrepet «eurasianisme» står i sentrum.^[1] Ytterligere et nøkkelbegrep som Putin i denne sammenheng har hentet fra Gumiljovs vokabular, er det nærmest uoversettelige «passionarnost». Dette betegner en egenskap som er en syntese av selvpoppofrelse, disiplin, lojalitet og taperhet. I Gumiljovs begrepsverden inngikk dette i en teori om de irrasjonelle krefter i menneskehetens historie: Individets kapasitet til lidelse og selvpoppofrelse for det større gode, og dermed til å endre historiens gang, var kjennetegnet på en stor nasjon. I Putins vokabular er «passionarnost» nærmest innbegrepet av den russiske nasjonalkarakter.

Clovers bok er et ruvende og veldokumentert stykke arbeid med stor akademisk tyngde. Om det skulle virke avskrekkende på noen, må det også sies at forfatteren i en høyst leservennlig form evner å formidle et tema som både er historisk fascinerende og politisk mer dagsaktuelt enn noensinne.

**

[1] Lev Gumiljov var sønn av to av Russlands fremste lyrikere – Nikolaj Gumiljov (som ble skutt av bolsjevikene i 1921) og Anna Akhmatova. Han tilbrakte selv til sammen 18 år som fange i Stalins GULag, men kom ironisk nok likevel (som en variant av Stockholm-syndromet) til å elske og glorifisere Sovjetunionen, og opplevde dens sammenbrudd som en tragedie.

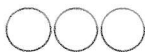
DEBATT

VLADIMIR PUTIN

ALEKSANDR DUGIN

BØKER

RUSSLAND

Meld deg på Minervas nyhetsbrev her

Din e-postadresse

Abonner på nyhetsbrevet